

PRETHODNO SAOPŠTENJE

DOI: 10.5937/reci1912186T

UDC: 82:929 Milojević V.

Svetlana E. Tomić*

Alfa BK Univerzitet

Fakultet za strane jezike

**SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA
MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE
NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU:
ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA**

Apstrakt: Cilj ove kratke beleške je da u sažetom obliku predstavi ulogu Vukosave Milojević u počecima temeljnog istraživanja Jovana Skerlića, jednog od najznačajnijih istoričara i kritičara srpske književnosti, i da ukaže na potrebu detaljnijeg istraživanja njenog naučnog rada. Posle Prvog svetskog rata, u vreme kada se zaboravljao Skerlićev značaj, Vukosava Milojević je objavila prvu temeljnu naučnu monografiju o ovom istoričaru, osvetljavajući njegovu ličnost i intelektualni razvoj, pozitivne i negativne strane njegovih kritičarskih ocena. Ovde predstavljena materija skica je nekih problema u pristupu prošlosti srpske kulture i nauke. Nastala je sa namerom da podstakne druge istraživače da se posvete istraživanju Vukosave Milojević, posebno njenih monografija o Skerliću i Lazi K. Lazareviću, kao i osvetljavanju njenog opšteg doprinosa filozofiji, književnosti i akademskoj kritici.

Ključne reči: Vukosava Milojević, Jovan Skerlić, Laza K. Lazarević, istorija srpske književnosti, srpska književna kritika, naučni plagijat.

* tomic.svetlana@gmail.com

SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU: ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA

„Žene koje su doprinele nauci sahranjene su u fusnotama“ (Yong, 2019, prevod S.Tomić).¹ Ovaj naslov osvanuo je na internetu početkom 2019. godine, u članku koji opisuje istoriju ignorisanja doprinosa američkih naučnica. Slična istorija ignorisanja naučnica može da se primeti i u srpskoj kulturi. Veoma retko ćemo saznati o onim naučnicama koje su pomerale granice znanja u određenim disciplinama. Posebno su intrigantne pionirke istorijskih proučavanja: politike i društva (Elodija Loton Mijatović, 1833–1908), igre (Maga Magazinović, 1882–1968), salona u 19. veku (Poleksija Dimitrijević Stošić, 1903–1973)...

Dr Vukosava Milojević (1898–1985) bila je pisac prve obimne i temeljne naučne monografije o Jovanu Skerliću (1877–1914), jednom od najznačajnijih istoričara srpske književnosti (*Jovan Skerlić*, Beograd: Zora, 1937, strana 248). Pre nje, kraće monografske publikacije o Skerliću objavili su 1921. godine u Beogradu – Bogdan Popović, 1924. godine u Skoplju – Petar K. Bulat, 1926. godine u Novom Sadu – Vaso Glušac, a 1929. godine u Banja Luci - Akif Šeremet. Danas je manje poznato ono što je Vukosava Milojević istakla na završnim stranama svoje studije, da se posle smrti Skerlića „preteruje u zaboravu“ (Milojević, 1937, str. 224)² iako on i za srpsku i za jugoslovensku kulturu predstavlja „trajnu vrednost“ (Milojević, 1937, str. 6).

Pojavu Vukosave Milojević treba sagledavati u okviru modernizacijskih tokova ondašnjeg društva. Ona pripada posebnoj vrsti jugoslovenske ženske elite, koja je sa otvaranjem prvih ženskih gimnazija dobila mogućnost da studira, te se već sa prvim decenijama 20. veka može primetiti porast žena sa stečenim doktoratima. Nije zanemarljiv broj onih žena koje su tu najvišu titulu stekle na uglednim inostranim univerzitetima. Tako je Vukosava Milojević 1935. godine, na temu o filozofskoj teoriji strasti (Milojević, 1935), odbranila svoju doktorsku tezu u Parizu. To je bila, kako je odmah u naslovu svog pravovremenog prikaza te teze napisala dr Ksenija Atanasijević, „Prva filozofska disertacija jedne Srпкиnje na Sorboni“ (Atanasijević, 1936, str. 70).³ Zanimljivo je da taj rad Vukosave Milojević i danas citiraju inostrani naučnici.

Ksenija Atanasijević je doktorat Vukosave Milojević ocenila kao „valjan prilog“ (Atanasijević, 1936, str. 71) jednoj neistraženoj temi, u kojem je potvrdila „izrađeni književni ukus i oštar logički duh“ (Atanasijević, 1936, str. 71). Atanasijević je

¹ U originalu: “The Women Who Contributed to Science but Were Buried in Footnotes”.

² Videti priloženu bibliografiju radova o Skerliću posle 1914. godine (Milojević, 1937, str. 244–245).

³ Ovaj podatak, kao i ocene Ksenije Atanasijević uneće u svoju doktorsku tezu 2017. godine Vladimir Z. Đurić *Stvaralaštvo srpskih spisateljica prve polovine XX veka u kontekstu francuske književnosti i kulture* (Đurić, 2017, str. 15, 247).

izdvojila savesnost i neposrednost, brižljivo razlaganje protivrečne saržine, bogatstvo građe, a zamerila joj je što je malo uzela u obzir Paskala. Istraživačke vrline koje je Atanasijević uočila u disertaciji Vukosave Milojević mogu da se pronađu i u njenoj monografiji o Jovanu Skerliću iz 1937. godine, dakle, tada već drugom kapitalnom delu te naučnice, delu koje je, nažalost, do danas ostalo nedovoljno proučeno.

Svoju monografiju o Skerliću Vukosava Milojević je posvetila profesoru sa Sorbone, Fortunatu Strovskom [Fortunat Joseph Strowski de Robkowa, 1866–1952]. Knjigu je podelila na četiri glavna dela: I *Život i uticaji*, II *Duhovne osobine*, III *Osnovne Skerličeve ideje*, IV *Delo*. U svakom od tih poglavlja, akribično je pristupila različitim pitanjima i problemima, prikupivši mnoštvo pisanih i usmenih izvora. Osim *Predgovora*, njena knjiga sadrži i sledeće dodatke: *Bibliografija radova Jovana Skerlića*, *Bibliografija radova o Jovanu Skerliću* i *Indeks osobnih imena*. U *Bibliografiji*, Milojević je dosta izvora sama pronašla i posebno ih je označila.

U prvom delu knjige, Vukosava Milojević se trudila da predstavi poreklo porodice Skerlić, duhovni razvoj i karakter samog Jovana Skerlića. Koristila je sa oprezom legende, mnogo više druge naučne radove koji će osvetliti borbenu prirodu, ponos, vrednoću, preduzimljivost potomaka, kao i političku odanost dinastiji Karađorđević. U tom oslikavanju ličnosti značajnog intelektualca, posebno se dragoceni pokazuju izjave bliskih članova porodice, kao što je Jovanova rođena sestra Jelena Skerlić Ćorović, a tu se dopunjuju i sećanja školskih prijatelja i profesora. Dok prati rano Skerličevo školovanje, Milojević pažljivo iščitava njegove prve uticaje, izdvajajući Vasu Pelagića i Jovana Jovanovića Zmaja. Ona se raspituje kod Skerličevih školskih prijatelja o posebnim događajima. Samo su oni mogli ispričati priču o tome kako je Jovan Jovanović Zmaj posavetovao Skerlića da najpre odraste pa da se tek potom bavi politikom. Taj prvi susret sa Zmajem zaneseni četrnaestogodišnji Skerlić pamtiće kao duboko razočaranje, ne shvatajući Zmajevu brigu o deci. Dok je Skerlić hteo da sa Zmajem priča o politici, Zmaj je Skerliću ljubazno zahvalio na interesovanju i vratio ga kući, podsećajući ga da je dete koje treba da uči i sluša roditelje. Skerličev profesor Aleksandar Belić zapazio je da se njegov učenik izdvajao revnosnim čitanjem, beleženjem lepih misli, ali i brzim sazrevanjem: „Bio je u pravom smislu starmali“ (Milojević, 1937, str. 24). Ovakvi portretni medaljoni pomažu čitaocima i proučavaocima da potpunije razumeju rane i gorljive Skerličeve ambicije, ali i ograničenja u doživljaju života i shvatanju njegove složenosti. U ovom delu prati se Skerličevo učešće u đачkoj družini „Nada“ i negovanje kulta nauke.

U drugom delu knjige Vukosava Milojević saopštava informacije o daljem Skerličevom intelektualnom razvoju. Uticaj Svetozara Markovića ona definiše kao „jedan od najvažnijih i najtrajnijih“ (Milojević, 1937, str. 36), to je bila osoba od koje je Skerlić preuzeo misao vodilju da treba biti istovremeno realista i idealista. Skerličev

SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU: ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA

profesor na Velikoj Školi, Bogdan Popović, osim što je materijalno pomagao svog studenta i podržavao ga u radu, prenosio mu je naučni duh traženja istine, zamerajući svom đaku pristrasnost. Kao pažljiva kritičarka, Vukosava Milojević ne propušta priliku da osvetli i razloge ove pristrasnosti koju su pratile brzina rada i velika količina posla. Milojević primećuje: „Skerlić je bio više sintetičan duh, manje analitičan“ (Milojević, 1937, str. 47) i detaljnijom argumentacijom potkrepljuje ovu tvrdnju, što je važan razlog da se njenoj studiji pažljivo pristupi. Ona takođe ukazuje na frankofoni uticaj filozofa, neoidealiste, Žan-Mari Gijoa, na duhovnu srodnost po kojoj je i Skerlić socijalni smisao i moral tražio u književnosti. Potom Milojević prikazuje Skerlićevo školovanje u Lozani, uticaj profesora Žorža Renara, od kojeg Skerlić preuzima ideje o ulozi istoričara kao borca za ideje, a kritičara književnosti kao naučnika posvećenog istini. Razmotren je i uticaj profesora sa Sorbone, Gustava Lansonona, i kako je Skerlićev rad tekao po povratku u Srbiju, sve do njegove smrti.

U drugom i trećem delu knjige Milojević analizira Skerlićev duh, zamera mu odsustvo jake, pronicljive i duboke logike, nedostatak strpljenja i pažljivog ispitivanja pojedinosti. Ali, nažalost, njena čini se dobro utemeljena kritika Skerlića koji nije bio blizu naučnom traženju istine i objektivnosti, a koja je ispisana u prvim decenijama 20. veka, gotovo sto godina kasnije ostaje po strani, nepoznata, a u studijskim programima i dalje se Skerlićeve ocene uzimaju kao glavne vodilje u razumevanju i ocenjivanju srpske književnosti. Milojević ne poriče Skerliću pregalaštvo i sugestivnost, ali nauka više ceni rezultat istraživanja od truda i harizme istraživača. Milojević se ponovo vraća Skerlićevoj pristrasnosti, nekim njegovim težnjama i ličnim verovanjima, opredeljenjima za pitanje pravde u socijalističkom smislu.

U četvrtom delu Vukosava Milojević ispituje Skerlićeve radove, njegov naučni duh i metod, od najranijeg perioda stvaralaštva do smrti. Ona skreće pažnju na njegov književni dar, posebno na njegovo temeljnije poznavanje francuske književnosti i osvetljava otkud profesionalni preokret, tj. akademsko preusmerenje na srpsku književnost. Milojević ukazuje na razne Skerlićeve metodološke propuste u ocenjivanju, posebno kada u slučaju Milice Stojadinović Srpskinje neadekvatno premešta primere iz francuske književnosti na srpsku, ili kada pristrasno umanjuje vrednost nekim piscima, na primer Lazi K. Lazareviću, ili kada bez razumevanja prekoreva književne radove Isidore Sekulić i Milice Janković. Kao zanimljiva i korisna izdvaja Skerlićeva zapažanja koja su kasnije izašla iz vidokruga njegovih drugih proučavalaca, na primer o važnosti pisanja uspomena, tj. dokumentovanja doba i drugih pisaca od strane starijih pisaca. Sve u svemu, studija Vukosave Milojević donosi mnoštvo podataka o Skerliću i predstavlja prvo ozbiljno i temeljno nastojanje da se adekvatno oceni njegov rad. Ona takođe uspeva da njegov lik približi čitaocima. Odaje mu priznanje, ali i objašnjava mane. No, umesto da se rezultati istraživanja Vukosave Milojević priznaju i uvažavaju jer pomažu

drugim naučnicima da se dalje pristupi u savesnom ocenjivanju Jovana Skerlića i uopšte istorije srpske književnosti, njena knjiga i njeno ime ostali su zatureni i zamagljeni. U sagledavanju intelektualnog rada važnih kritičara i kritičarki istorije srpske književnosti njeno ime ne postoji.

Vukosava Milojević je pred svoju smrt objavila svoju treću monografiju, o klasiku srpskog realizma, pripovedaču Lazi K. Lazareviću (1851–1891), veoma uglednom lekaru (Milojević, 1985). Suvišno je napomenuti da je i ta monografija *Laza K. Lazarević* skrajnuta u istraživanjima tog pisca. Prema njenim autorskim napomenama, studiju o Lazareviću pisala je za vreme Drugog svetskog rata, imajući privilegiju da koristi rukopise i dokumenta iz privatne arhive porodice Lazarević (Milojević, 1985, str. 3). Tu studiju objavila je mnogo decenija kasnije, u svom izdanju i trošku.⁴

Tokom pripreme *Celokupnih dela* tog klasika srpskog realizma, što je bio izdavački poduhvat Srpske akademije nauka i umetnosti, Vukosava Milojević je bila jedna od ključnih saradnica priređivača, Vladana Nedića i Branimira Živojinovića. U „Predgovoru“ *Celokupnih dela* Laze K. Lazarevića, Branimir Živojinović je posebno naglasio značaj ove naučnice. Njenu prikupljenu a neobjavljenu građu ocenio je kao materiju koja je priređivačima bila „od najvećeg značaja“ (Živojinović, 1986, str. 11.) Zahvaljujući njenim prepisima omogućen je „mnogo bolji uvid u Lazarevićev proces rada“ (Živojinović, 1986, str. 15).

Nekoliko godina ranije, Branimir Živojinović je u jednom članku takođe isticao istraživački značaj Vukosave Milojević. Njeni prepisi spiska Lazarevićevih knjiga i popis Lazarevićeve biblioteke pomogli su rešavanju jednog naučnog pitanja o interpretaciji Lazarevićevog *Vertera* (Živojinović, 1976, str. 438).

Tek ostaje da se prikupe detaljni podaci o biografiji i objavljenim radovima Vukosave Milojević. U enciklopedijama i novijim publikacijama o slavnim ženama u srpskoj kulturi retko se sreću članci o njoj. Na primer, ona se ne pominje u dvotomnoj *Maloj enciklopediji Prosvete* (1968–1969). Kao prva srpska doktorica filozofije na Sorboni, kao autorka prve studiozne knjige o Jovanu Skerliću, Vukosava Milojević nesumnjivo pripada „ženama koje su obeležile XX vek u Srbiji“, ali je nažalost nema ni u knjigama koje u novije vreme oživljavaju sećanje na važne žene u srpskoj kulturi.

⁴ Informaciju o svom mestu stanovanja u to vreme navela je u impresumu: „ul. Ljube Rankovića 3, 11 260 Umka“.

SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU: ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA

Njenu fotografiju i nešto više podataka o njenom životu i radu nalazimo u novom tomu *Srpskog biografskog rečnika* iz 2014.⁵ Prema Popović (2014, str. 584–585), Vukosava Milojević je rođena 9. novembra 1898. u učiteljskoj porodici u Šapcu.⁶ Verovatno zbog tada učestalih učiteljskih seoba, osnovnu školu pohađala je u više mesta u Srbiji (Nišu, Velikom Borku i Beogradu), gimnaziju je završila u Beogradu. Ponovne selidbe sa porodicom tokom 1914–1916 upućuju je u Skoplje, Bitolj i Solun, a od 1917. živi u ženskim internatima u Francuskoj (Marselju, Ponsu, Poatjeu); osmi razred gimnazije završila je u Srpskoj gimnaziji u Nici. Godine 1918. upisala je medicinu i francusku književnost na Sorboni. U Srbiji od 1919. vanredno je studirala francuski jezik na beogradskom Filološkom fakultetu a od 1920. do 1924. radila je kao profesorka u više mesta u unutrašnjosti (Jagodina, Petrovac na Mlavi, Požarevac, Loznica).

Neki podaci u članku *Srpskog biografskog rečnika* se preklapaju. Na primer, napisano je da se Milojević tokom perioda 1926–1928 usavršavala u Parizu, i da je u vreme 1926–1933 predavala francuski u Prvoj ženskoj gimnaziji (danas Peta beogradska gimnazija). U prvom tomu monografije o Prvoj ženskoj gimnaziji nema podataka o njenoj profesuri u to vreme, verovatno stoga što je ostalo malo sačuvanih izvora o toj instituciji iz međuratnog perioda (Đurović, 2013, str. 141). U članku *Srpskog biografskog rečnika* navedeno je da je od 1934. do penzionisanja 1948. godine Vukosava Milojević predavala francuski u drugim beogradskim, ženskim i muškim gimnazijama. Na Sorboni je doktorirala filozofiju 1935. godine. U ovom članku *Srpskog biografskog rečnika* ne pominje se da je ona bila prva žena iz Srbije koja je doktorirala filozofiju na toj instituciji. Pominje se da je imala brata Borivoja (geograf) i sestru Dragu (glumica).⁷ Takođe nije upisan potpun datum smrti Vukosave Milojević, naveden je samo novembar 1985.

U članku *Srpskog biografskog rečnika* nije precizirano da je Milojević bila pisac prve obimne naučne monografije o Jovanu Skerliću. Napomenuto je samo da je autorka članaka i studija o srpskim piscima i književnim kritičarima, te da je bila saradnica u

⁵ Na dostupnosti ovog članka najsrdacnije zahvaljujem bibliotekarkama Biljani Petrović i Jasmini Vukanić.

⁶ Tokom 1884. u osnovnoj školi u Vlasotincu, u zajedničkom odeljenju za mušku i žensku decu, njeni roditelji radili su zajedno. Otac Živojin predavao je Srpski jezik, a majka Nerandža – Istoriju (Biševac i Svetozarević, 2018, str. 185). Jezici i istorija kasnije će postati preokupacija i njihove kćerke, Vukosave.

⁷ Prema podacima iz *Male enciklopedije Prosveta* (1969/II, str. 91) Borivoje Milojević (1885–1967) bio je geograf, antropogeograf i regionalni geograf, profesor Beogradskog univerziteta, član SANU, počasni doktor univerziteta u Grenoblu, Monpelijeju, Renu i Pragu. Autor je brojnih naučnih radova.

listovima *Vesnik Srpske pravoslavne crkve* (1932) i *Hrišćanska misao* (1938–1939). Na internetu se nalazi podatak da je Milojević u i ranije u pomenutom *Vesniku* objavila jedan članak: „Mudrost naših narodnih pesama“ (Milojević, 1930, str. 111–116).

O postojanju dr Vukosave Milojević prvi put sam saznala prošle, 2018. godine. Istraživala sam fenomen slave Milice Stojadinović Srpkinje, iščitavala različitu građu, i naišla na fusnotu dr Radmile Gikić Petrović.⁸ U glavnom tekstu naučne monografije *Život i delo Milice Stojadinović Srpkinje*, Gikić Petrović prenosi sud Vukosave Milojević, koji se inače retko sreće u istraživanjima o Milici Stojadinović Srpkinji, da je Jovan Skerlić pogrešio u oceni pesništva ove prve srpske pesnikinje, jer je tom prilikom na srpsku književnost preneo sudove francuskih kritičara o francuskim književnicama (Milojević, 1937, str. 91). Podnožna napomena kod Gikić u formi je standardno citirane reference kojom čitaocce upućuje na autorku i naziv dela iz kojeg je prenela naučno otkriće (Gikić Petrović, 2010, str. 8). Ta fusnota, međutim, nije sadržavala dodatne informacije o Vukosavi Milojević, niti objašnjenja o značaju njenog istraživačkog rada o Skerliću.

Da je Vukosava Milojević skrajnuta u fusnotama potvrdiće i drugi naučni radovi predstavljeni na jugoslovenskom naučnom skupu 1977. godine, posvećenom stogodišnjici Skerlićevog rođenja. U tom zborniku *Jovan Skerlić u srpskoj književnosti 1877–1977*, koji je objavljen 1980. godine, od 26 naučnika i naučnica, samo je 4 naučnika (Milan Radulović, Radvan Vučković, Đorđije Vučković i Dragiša Vitošević) pomenulo ime i studiju Vukosave Milojević, uglavnom u podnožnim napomenama, pa i tom prilikom, bez ikakvog upućivanja čitalaca i istraživača u pionirski značaj njenog istraživanja.

Ime i delo Vukosave Milojević izgleda nisu bili poznati engleskoj istoričarki Siliji Hoksvort, autorki prve istorije književnosti koje su stvarale žene u Srbiji (Hawkesworth, 2000). Pa i kada je objavljena dvotomna *Istorija srpske književne kritike: 1768–2007*, akademik Predrag Palavestra nije posvetio posebnu pažnju univerzitetskoj kritici Vukosave Milojević. U tom voluminoznom zahvatu prošlosti srpske književne kritike, njeno ime postoji samo u okviru bibliografije o Skerliću (Palavestra, 2008/II, str. 876), ne i u poglavlju o Jovanu Skerliću (Palavestra, 2008/I, str. 109–160).

⁸ Svetlana Tomić “From a Ruined Tomb to the First Public Monument Dedicated to a Woman: Constructing the Cult of the First Serbian Poetess”. Rad je predstavljen 02. 06. 2018. na međunarodnoj naučnoj konferenciji u Moskvi, *A Hero of Our Time: (Inter)national symbolic public figures and their cult in the age of (post)modernity*.

SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU: ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA

Godine 2015, u novom naučnom zborniku, nastalom povodom obeležavanja stogodišnjice Skerlićeve smrti, odnos prema doprinosu Vukosave Milojević obeležiće nova redukcija. Od 17 radova, Milojević je pomenuta samo u jednom tekstu, od strane prof. dr Mirjane D. Stefanović (Stefanović, 2015, str. 68), ali ni tom prilikom nije precizirano da je njena naučna monografija prva obimna i temeljna naučna studija o Jovanu Skerliću. Ono što izdvaja Mirjanu D. Stefanović od ostalih malobrojnih naučnika koji su nekoliko decenija pre pominjali Vukosavu Milojević jeste jedan znatno drugačiji sud o knjizi Vukosave Milojević, kao i jedna veoma ozbiljna optužba upućena brojnim proučavaocima Jovana Skerlića.

Suprotno npr. Midhatu Begiću (1911–1983), naučniku koji je u Francuskoj doktorirao na Skerliću (Begić, 1963)⁹ i kome je ubrzo, 1964–1967, povodom 50 godina Skerlićeve smrti, posvećena uloga priređivača Skerlićevih *Sabranih dela*, koji je sudove Vukosave Milojević ocenio kao subjektivne (Begić, 1966, str. 17), Mirjana D. Stefanović smatra da je Milojević „veoma objektivna u svojim sudovima“ (Stefanović, 2015, str. 68). Osim toga Stefanović je prvi put skrenula pažnju, doduše u fusnoti, da su istraživači posle Drugog svetskog rata često plagirali otkrića Vukosave Milojević „gotovo je ni ne spominjući“ (Stefanović, 2015, str. 68).

To mišljenje Mirjane D. Stefanović o naučnom plagiranju Vukosave Milojević može biti istinit odgovor o razlozima kasnijeg brisanja imena ove naučnice, nepoznavanja i nepriznavanja njenog doprinosa srpskoj univerzitetskoj i književnoj kritici. Tridesetih godina 20. veka monografija Vukosave Milojević dobila je solidnu recepciju u dnevnim listovima i stručnim časopisima.¹⁰ Dok je u to prvo vreme njen rad o Skerliću u listu *Pravda* pohvalno ocenjen zbog „savesnosti i intelektualnog poštenja“ kao i zbog „nauke i objektivnosti“ (Ilić, 1937, str. 9), dok je u *Srpskom književnom glasniku* njena monografija vrednovana kao jedna od „najznačajnijih studija o Skerliću“ (Veljković, 1937, str. 309), kasnije se stvar menjala.¹¹ Naravno, u prvo vreme objavljivanja njene monografije bilo je i kritičkih komentara (videti npr. Popović, 1939, str. 193–195), ali je do danas uporno izostajala detaljna analiza njenog rada i detaljno raskrinkavanje naučnog plagijata, još uvek tabu teme srpske nauke i akademske zajednice.

⁹ Begić je doktorat odbranio na Univerzitetu u Lionu, 1958. godine. Njegova disertacija najpre je bila objavljena na francuskom jeziku 1963. a ubrzo se u ponešto izmenjenom obliku pojavila na srpskohrvatskom jeziku, videti Begić 1966.

¹⁰ Podrobnije podatke o autorima i autorkama koji su tridesetih godina 20. veka pisali o monografiji Vukosave Milojević o Skerliću videti kod Popović, 2014, str. 585.

¹¹ Ilićeve pohvale prvi je pomenuo Radovan Vučković u pomenutom zborniku o Skerliću iz 1980. (Vučković, 1980, str. 112).

Posebna istraživačka tema, na primer, može biti odnos Midhata Begića prema monografiji Vukosave Milojević. Treba primetiti da Midhat Begić u svojoj monografiji o Skerliću ni jedanput ne citira monografiju Vukosave Milojević koja je proučavala brojne aspekte Skerlićevog života i rada, a mnogo puta navodi monografiju o Skerliću dr Živomira Mladenovića tj. njegovu doktorsku tezu iz 1940. godine, koja je bila posvećena samo istraživanju mladosti Jovana Skerlića (Mladenović, 1940) iako u uvodnim stranama svoje studije Begić napominje da su upravo ta dva dela „glavni univerzitetski doprinosi ovom predmetu“ tj. izučavanju Skerlića (Begić, 1966, str. 16).¹² Ako pogledamo npr. tehniku pisanja naučnog rada, zanimljivo je videti da Midhat Begić, za razliku od Vukosave Milojević, u glavnom tekstu prilikom prenosa citata često izostavlja unošenje fusnota i potpunih referenci.¹³ Ako razmišljamo o intelektualnom poštenju, primetićemo da neka originalna naučna otkrića Vukosave Milojević, poput onog o Skerlićevom pogrešenom sudu poezije Milice Stojadinović, Midhat Begić uopšte ne pominje. Begić hvali Skerlićev portret Milice Stojadinović (Begić, 1966, str. 256). Osim toga, Begić ne nalazi potrebnim da čitaocima uputi da je o uticaju francuskih akademskih profesora, istoričara i kritičara (Žorža Renara i Gustava Lanson) na Skerlića mnogo detaljnije pre Begića pisala Vukosava Milojević, itd.¹⁴

Mirjana D. Stefanović je podvukla da danas nemamo savremenih monografija o Jovanu Skerliću (Stefanović, 2015, str. 67). Kako bi se vratio intelektualni i etički dug naučnicima koji su se prvi poduhvatili takvog zadatka, treba se posvetiti Vukosavi Milojević. Treba posebno istražiti pitanje ko je od naučnika, šta i kako preuzimao od Vukosave Milojević, da li je Midhat Begić bio u pravu kada je, kao jedino vredne, istakao biografske i bibliografske doprinose te naučnice (Begić, 1966, str. 16–17), ne pominjući njena druga naučna otkrića.

¹² Videti i uporediti Begić, 1966, str. 9–292 i Begić, 1966, str. 295–335.

¹³ Čak i nasumično otvaranje strana Begićeve studije potvrđuje ovu tvrdnju. Videti npr. Begić, 1966, str. 31, 76, 104, 205, 218.

¹⁴ Videti i uporediti Milojević, 1937, str. 68–91 i Begić, 1966, str. 267, 335.

SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU: ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA

LITERATURA

- Atanasijević, K. (1936). Prva filozofska disertacija jedne Srпкиnje na Sorboni. *Srpski književni glasnik*, 47 (1), 70–72.
- Begić, M. (1963). *Jovan Skerlić et la critique littéraire en Serbie*. Paris: Institut d'études slaves de l'Université de Paris.
- Begić, M. (1966). *Jovan Skerlić. Čovek i delo*. Beograd: Prosveta.
- Biševac, S. i Svetozarević, M (2018). Vlasotinačka muška osnovna škola 1878–1903. *Godišnjak Pedagoškog fakulteta u Vranju*, knjiga IX, 1/2018, 181–194. Dostupno preko <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2466-3905/2018/2466-39051801181B.pdf> [24.08.2019]
- Bulat, K. P. (1924). *Jovan Skerlić kao nacionalista*. Skoplje.
- Đurić, Z. V. (2017). *Stvaralaštvo srpskih spisateljica prve polovine XX veka u kontekstu francuske književnosti i kulture*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Đurović, A. (2013). *Peta beogradska gimnazija I deo. Prva ženska gimnazija u Beogradu 1905–1941*. Beograd: Peta beogradska gimnazija.
- Gikić Petrović, R. (2010). *Život i delo Milice Stojadinović Srпкиnje*. Novi Sad: Matica srpska.
- Glušac, V. (1926). *Dr Jovan Skerlić. Književna studija*. Novi Sad: Matica srpska.
- Hawkesworth, C. (2000). *Voices in the Shadows. Women and Verbal Art in Serbia and Bosnia*. Budapest, New York: CEU Press.
- Ilić, A. (29. maj 1937). Skerlić danas. Povodom studije Vukosave Milojević. *Pravda*, str. 9.
- Mala enciklopedija Prosveta I–II*. (1968–1969). Beograd: Prosveta.
- Milojević, V. (1930). Mudrost naših narodnih pesama. *Vesnik Srpske pravoslavne crkve*, 111–116.
- Milojević, V. (1935). *La theorie des passions du P. Senault et la morale Chretienne en France an XVIIe siecle*. Paris: Librairie L. Rodstein.
- Milojević, V. (1937). *Jovan Skerlić*. Beograd: Zora.
- Milojević, V. (1985). *Laza K. Lazarević*. Beograd: izdanje autorke.

Mladenović, Ž. (1940). *Mladost Jovana Skerlića. Skerlićevo prvo formiranje*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.

Palavestra, P. (2008). *Istorija srpske književne kritike: 1768–2007, tom I i II*. Novi Sad: Matica srpska.

Popović, B. (1921). *Jovan Skerlić kao književni kritičar*. Beograd: „S. B. Cvijanović“.

Popović, D. (2014). Vukosava Milojević. U: *Srpski biografski rečnik, tom 6, Mar-Miš* (str. 584–585). Novi Sad: Matica srpska.

Popović, P. (1939). Vukosava Milojević, Jovan Skerlić. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, XIX* (1–2), 193–195.

Stefanović, D. M. (2015). Odgovor na pitanje: Šta je Jovanu Skerliću prosvetenost. U: M. Vuksanović (ur.), *Jovan Skerlić danas* (str. 65–73). Beograd: SANU.

Šeremet, A. (1929). *Dr Jovan Skerlić*. Banja Luka: Štamparija „Glas Krajine“.

Tomić, S. (2018). “From a Ruined Tomb to the First Public Monument Dedicated to a Woman: Constructing the Cult of the First Serbian Poetess” (neobjavljen rad).

Veljković, M. (1937). Vukosava Milojević: Jovan Skerlić. *Srpski književni glasnik, LII* (4), 308–309.

Vučković, R. (1980). Skerlić i avangarda. U: P. Palavestra (ur.), *Jovan Skerlić u srpskoj književnosti 1877–1977. Zbornik radova* (str. 77–117). Beograd: Narodna knjiga: Institut za književnost i umetnost.

Yong, E. (2019, February 11). The women who contributed to science but were buried in footnotes. *The Atlantic*. Dostupno na: <https://www.theatlantic.com/science/archive/2019/02/womens-history-in-science-hidden-footnotes/582472/> [20.08.2019].

Živojinović, B. (1976). Teorije Miloša Trivunca o 'Verteru' Laze Lazarevića. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, 42* (1–4), 431–438.

Živojinović, B. (1986). Predgovor. U: Laza K. Lazarević *Celokupna dela, Sv. 1*, priredili Vladan Nedić i Branimir Živojinović (str. 3–24). Beograd: SANU.

SAHRANJENA U FUSNOTAMA. DR VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), PISAC PRVE TEMELJNE NAUČNE MONOGRAFIJE O JOVANU SKERLIĆU: ISTRAŽIVAČKA BELEŠKA

SVETLANA E. TOMIĆ

A WOMAN BURIED IN FOOTNOTES. DR. VUKOSAVA MILOJEVIĆ (1898–1985), THE AUTHOR OF THE FIRST ESSENTIAL SCHOLARLY MONOGRAPH ABOUT JOVAN SKERLIĆ: A RESEARCH NOTE

Summary: The aim of this brief note is to present in summary form the role of Vukosava Milojević in creating the basis for scholarly research on Jovan Skerlić, one of the most important historians and literary critics of Serbian literature, and to emphasize the need for more detailed research on her scholarly work. After World War I, at the time when the importance of Skerlić's work started to fade, Vukosava Milojević published the first in-depth monograph about this historian, shedding light on his personality and intellectual development, while also presenting the positive and negative sides of his literary evaluations. The material presented here provides an outline of some problems in the approach to Serbian culture and academic work of the past. This paper is written with the aim of inspiring other scholars to devote their research to Vukosava Milojević, to her books on Skerlić and Laza K. Lazarević and to publicize her contributions to philosophy, literature and academic writings in general.

Key words: Vukosava Milojević, Jovan Skerlić, Laza K. Lazarević, history of Serbian literature, history of Serbian literary criticism, plagiarism.

Datum prijema: 30.8.2019.

Datum ispravki: 10.12.2019.

Datum odobrenja: 11.12.2019.